

повсякденного спілкування становить серйозну загрозу для літературної мови, адже призводить до розхитування мовної норми.

Отже, прояви мовленнєвої агресії вивчаються у різних аспектах: знакове навантаження інвектив у формуванні мовленнєвих конструкцій; класифікація інвективної лексики; інвективне слововживання як прояв вербальної агресії; особливості семантики пейоративної лексики; лихослів'я як соціальна проблема тощо. Увага науковців до цього напряму свідчить про те, що вивчення засобів реалізації деструктивних комунікативних намірів нині на часі і є одним з центральних завдань сучасної лінгвістики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власян Г. Р. Проникновение ненормативной лексики в язык повседневного общения / Г.Р. Власян // Вестник Челябинского государственного университета. – 2014. – № 7 (336). – С. 15-17.

2. Жельвис В. Поле брани. Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира / В. И. Жельвис. – Москва : Ладомир, 1997. – 330 с.

3. Макаренко Н. М. Інвективна лексика як форма міжособистісного спілкування / Н. М. Макаренко // Проблеми сучасної психології. – Випуск 22. – 2013. – С. 336-347.

СУЛИМА Олеся Петрівна

ВАЛЕНТНІСТЬ ДІЄСЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ПРИРОДИ

Традиційно валентність розглядають як здатність дієслова відкривати функціонально-семантичні позиції для заповнення учасниками дії на формально-синтаксичному рівні, а інтенцію – як здатність відкривати ті самі позиції на рівні семантико-синтаксичному. Однак В. Адмоні вказував на те, що «в деяких випадках обов'язкова сполучуваність виявлювана і певною мірою породжувана вже самою морфологічною природою форми», а «в інших випадках вона виявлювана і породжувана лише в умовах певної синтаксичної конструкції», тобто вид сполучуваності «...не має безпосередньої морфологічної основи, а заданий тільки синтаксично» [1; 113]. У пропонованому дослідженні розглянуто валентність дієслів на позначення процесів природи в аспекті останнього підходу: без розмежування на обов'язкову та потенційну.

Дієслова на позначення циклічних процесів природи, пов'язаних зі зміною дня та ночі, вживані 1) самостійно: *Світає...* (П. Тичина); *Смеркло* (О. Довженко); *Сутеніло* (З. Тулуб); 2) з локативами (переважно протиставлення обмеженого простору необмеженому): *Вже надворі стало світати* (І. Нечуй-Левицький); *Надворі смеркало* (А. Тесленко); 3) квалітативами: *Швидко сутеніло* (О. Іваненко); 4) з двома обставинними компонентами різної семантики: *Розвиднювалося дуже помалу і пізно* (І. Франко). Дієслова цієї групи поєднувані лише з обставинними поширювачами і не допускають приєднання суб'єктних та об'єктних синтаксем.

Дієслова, що позначають нециклічні, переважно повторювані, часто стихійні природні явища і пов'язані зі утворенням звуків різного походження, переважно поширювані. Самостійно у висловленні виступає, наприклад, лексема *загриміти*: *Загриміло, і полегшено зітхнув степ* (О. Гончар). Однак переважно в конструкціях з дієсловами цієї групи вживані: 1) локативи: *Над полями гриміло, блискало, будувалося...* (О. Гончар); *На ранок загриміло на Чонгарі, застугоніло на Перекопі* (О. Гончар); *Насунули хмари, загриміло, загуло навколо* (М. Зарудний); 2) темпоративи: *Завивало, бурхало і мело... майже цілу добу* (В. Козаченко); 3) обставинні поширювачі різних груп, один з яких обов'язково виражає локативну характеристику: *Моторошно стугоніло в комині* (Яків Баш); *Чорне небо Запалахкотіло і погасло, і по небі Страшно загриміло!..* (С. Руданський). Дієслова, що поєднують сему звучання та биття, крім обставинних, поширені також формою орудного відмінка іменника, що має суб'єктне значення: *Наче піском, хльостало поривами сипучого снігу в маленькі намерзлі шибки* (Яків Баш). Очевидно це пов'язано з тим, що сема *бити* передбачає наявність носія предикативної ознаки, що в безособовій конструкції виражений формою орудного відмінка.

Лексеми на позначення повторюваних природних явищ, що є складниками множинних природних процесів, вживані самостійно: *Сніжило* (О. Ільченко); *Бачиш, як хурделить!* (В. Речмедін) та в поширених висловленнях. Синтаксична валентність у таких конструкціях відкриває позиції: 1) квалітативів: *...Ледь-ледь сніжило* (Ю. Збанацький); 2) локативів: *Надворі хурделило* (В. Минко); 3) темпоративів: *... Давненько не дощило* (О. Ільченко). Похідні дієслова, утворені від назв інших природних процесів або явищ, приєднують суб'єктну синтаксему у формі називного відмінка

іменника: ...*Росить дощ дрібний, сонячний* (К. Гордієнко) – та квалітатив: *Ніжний дощ росив безнастанно* (О. Кобилянська), що пов'язано з метонімізацією вербатива.

Дієслова, що позначають процеси природи із семою покриття, заповнення чогось, обов'язково приєднують форму орудного відмінка іменника, що має суб'єктну семантику – так званий міфологічний суб'єкт [2], рідше, знахідного зі значенням об'єкта: *Крижиною проламало стіну... затоплює водою млин* (А. Шиян); *Засипало криниченьку Та жовтим піском* (Українські народні ліричні пісні). Суб'єкт може бути виражений і формою називного відмінка: *Хуга замітає снігом дорогу* (М. Коцюбинський). Часто суб'єктна синтаксема може бути й імпліцитною, оскільки її семантика легко встановлювана з контексту: *Вода фонтаном б'є. Все залило* (Л. Дмитерко); *Потекли труби, заливає топку* (А. Головка); *Наслідки негоди... Намулило багато болота та листя* (з газ.). Обставинні поширювачі, зокрема локативні, у таких конструкціях відсутні, оскільки семантика об'єкта має вказівку на певний простір.

Дієслова на позначення повторюваних, але нециклічних процесів природи, що мають сему інтенсивності, переважно приєднують квалітативи: *Лило як з відра безперервним потоком* (Ю. Збанацький) – або квалітативи та суб'єктну синтаксеми у формі непрямих відмінків (можливі також обставинні поширювачі): *Ще так не сипало В моїм краю снігами* (М. Влад); *З неба трусило як з решета* (І. Вільде).

Отже, дієслова на позначення процесів природи на семантико-синтаксичному рівні поширені переважно обставинними синтаксемами, найчисельніші групи яких – локативи, темпоративи, рідше квалітативи. Окремі підгрупи цієї ЛСГ можуть мати залежні суб'єктні синтаксеми, що внаслідок історичних позамовних перетворень виражені формою орудного відмінка іменника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адмони В. Г. Завершенность конструкции как явление синтаксической формы. *Вопросы языкознания*. 1958. № 1. С. 111-117.
2. Чернобай Г. С. Міфологічний суб'єкт безособового речення в українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2014. 18 с.